

FILES

monografie filozofie a estetiky

FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania

Susanne K. Langer

FILOZOFICKÉ SKICE

Fintice 2026

Susanne K. Langer
FILOZOFICKÉ SKICE
Susanne K. Langer
PHILOSOPHICAL SKETCHES

Text © 1962 by Johns Hopkins University Press

All rights reserved. Published by arrangement with Johns Hopkins University Press,
Baltimore, Maryland

Copyright © 1962 by Susanne Langer

Translation © Agáta Košičanová & Ján Gavura, 2026

Design and layout © Mária Čorejová, 2026

© FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania, Fintice, 2026

Translation supervision Martina Ivanová

Volume editor Ján Gavura

ISBN 978-80-69006-41-6

Supported using public funding by Slovak Arts Council.

The translation of the book was supported using public funding in the form of a scholarship
by the Slovak Arts Council.

Susanne K. Langer

FILOZOFICKÉ SKICE

Venujem svojej sestre
Ilse K. Dunbar
študentke prírody, hudobníčke
a mojej najlepšej priateľke

PREDSLOV

Eseje a prednášky zozbierané v tejto knihe majú široký záber, od celkom teoretických tém, akou je napríklad príspevok *O novej definícii pojmu „symbol“*, až po rozsiahle úvahy o ľudstve a jeho problémoch, ktorými sa zaoberajú kapitoly *Človek a zviera: Mesto a úľ*, *Konečná jednotka* či *Rastúce centrum poznania*. Aj bez dodatočného vysvetľovania si čitateľ citlivý na štýl nepochybne všimne, že tieto štúdie boli adresované značne rôznorodému publiku a ráтали s odlišnými typmi príjemcov. Sprievodné poznámky ho v tom len utvrdia. Vystúpenie na Katedre filozofie Brownovej univerzity alebo na Katedre rétoriky Pittsburskej univerzity si vyžaduje, samozrejme, úplne iný prístup ako oslovenie študentov rozličných odborov z Cooper Union v New Yorku. Preto jazyk, ako aj pojmová rovina zahŕňajú štandardný akademický diskurz, ale tiež populárny jazyk a obraznosť, ktoré zohľadňujú síce konštruktívny, ale menej školený typ myslenia.

To, čo však tieto mnohé témy spája a podnietilo ich knižné vydanie, je, že všetky predstavujú štúdie k jednému oveľa väčšiemu dielu, filozofii mysle; preto aj názov knihy je *Filozofické skice*. Sú to náhľady alebo vedľajšie produkty projektu, ktorý sa ešte len pripravuje a ktorého dokončenie si vyžiada niekoľko rokov. Súvisia s ním podobne ako maliarove predbežné kresby ceruzkou či uhlíkom, prípadne tak ako veľké obrysy siluet súvisia s rozmernou olejomalbou či freskou.

Proces písania tohto druhu knihy, ktorú dané úryvky ešte len predznamenaávajú, je vždy plný prekvapení – niektoré sú vítané, stávajú sa z nich nečakané potvrdenia alebo dôkazy, ktoré potvrdzujú pochybnú teóriu; iné sú zasa znepokojivé, schopné zmeniť predstavy človeka na polceste jeho bádania. Práve tie, hoci sa javili ako zaručený náhľad a mali sa v konečnej verzii upresniť, sa môžu hlbším štúdiom zmeniť na nepoznanie. Sloboda meniť názor je však základným aspektom slobody myslenia. Je súčasťou samotnej vnútornej slobody, ktorá je ešte dôležitejšia ako akákoľvek vonkajšia sloboda vyjadriť svoj názor. Túto vonkajšiu slobodu využívam najmä na to, aby som niektoré hlavné myšlienky podrobila kritike, ktorá sa môže ukázať ako prínosná nielen tým, že potrestá príliš dobrodružnú myseľ, ale najmä tým, že ponúkne riešenia, ktoré sú niekedy v dôsledku intenzívneho zaujatia nejakým zložitým problémom zastreté. Mysliteľ, ktorý sa príliš ponoril do ťažkostí, napríklad symbolizmu, individualizácie alebo evolučných procesov, môže prehliadnuť najzjavnejšie dôsledky len preto, že celá téma sa dostala do slepej uličky

svojej zložitosti a nič jednoduché sa už nejaví ako pravdepodobné. Zjednodušenie problému je však často cestou k jeho riešeniu a je pravdepodobnejšie, že ho nájde niekto iný než on. Okrem toho je tu ešte jeden motív, ktorý ma núti zastaviť sa uprostred tohto dlhého výskumného projektu a uverejniť jeho predbežné výsledky: tvorca odkázaný len sám na seba stráca kontakt s myšlienkovými pohybmi, dokonca aj s jemným vývinom jazyka vo svojej profesii. Preto je potrebné z času na čas svoje myšlienky sformulovať, aby sa nestali vzácnymi „pravdami“, ktoré plne chápe len ich autor – fetišmi svojráznej mysle.

Na druhej strane však existuje reálne nebezpečenstvo zverejnenia nedokončenej práce, nebezpečenstvo predčasnej deštruktívnej kritiky, ktorá ju môže zničiť v zárodku. Príliš veľa čitateľov pristupuje k novej teórii v duchu, ktorý im vštepili a ktorý v nich vypestovali debatné krúžky na školách a univerzitách – v duchu posudzovania, v ktorom sa každý predkladateľ myšlienok považuje za oponenta, ktorý sa usiluje v prvom rade vyvrátiť všetko povedané, a ak je to možné, ukázať, že ide o úplný nezmysel. Šanca, že kľúčové myšlienky práce profesionálnych vedcov sú čistý nezmysel, je malá; oveľa väčšia šanca je, že zničujúce odmietnutie vychádza z povrchného alebo dokonca skresleného čítania, podvedome prekrúteného túžbou všetko odmietat'. Napadnúť nejakú chybu je jedna vec, zahodiť však celú teoretickú úvahu len preto, že obsahuje chybu, je vec druhá. Dobre myslená a pripravená výčitka chyby v úvahách ich vlastne môže napraviť, ak si to kritik stanoví ako svoj cieľ. Takáto kritika prináša možnosť spolupráce a je zameraná na pravdu; smeruje k tomu, že si overuje názor navrhovateľa: „Je to to, čo máš na mysli? Je to naozaj to, čo by ste tým povedali?“

Takáto opatrnosť je obzvlášť potrebná pri práci, ktorá je zatiaľ predložená len v stručnej podobe, t. j. načrtnutá alebo zhrnutá v jednej prednáške alebo článku, a najmä pri hypotetických návrhoch predkladaných izolovane, ak je ich zdôvodnenie ukotvené v širšom teoretickom základe. Nedostatok tejto systematickej výstavby v knihe predbežných náčrtov môže byť skutočne viac než to, čo komunikační inžinieri nazývajú „tolerovateľná perцепčná strata“; ale ak sa kritik s týmto nedostatkom zmieri a nebude odsudzovať ako neopodstatnené všetko, čo sa javí ako príliš voľný pohyb v intelektuálnom Vesmíre, jeho pripomienky môžu ušetriť autorovi veľa frustrácie tým, že nasmerujú počiatočné myšlienky k pravde ešte predtým, než ustrnú a už ich nebude možné zachrániť.

November, 1961

S. K. L.

Obsah

Proces čítania

13

Úvahy o pôvode reči a jej komunikačnej funkcii

31

O novej definícii pojmu „symbol“

51

Emócia a abstrakcia

59

Kultúrne poslanie umenia

71

Vedecká civilizácia a kultúrna kríza

79

Človek a zviera: Mesto a úľ

87

Najvyššia jednotka

97

Rastúce centrum poznania

110

Doslov

136

DOSLOV

Prvým prekladom americkej filozofky Susanne K. Langerovej (20. 12. 1895 – 17. 7. 1985) v česko-slovenskom kontexte bol *Životopis a portrét americkej filozofky a umělecké teoretičky Susanne Langer*, ktorý v roku 1996 spolu s prehľadom, rozborom diela a prekladom troch kapitol z knihy *Feeling and Form: A Theory of Art Developed from Philosophy in a New Key* [Čítanie a forma: Teória umenia odvodená z Nového kľúča vo filozofii] (1953) pripravil Milan Lukeš pre časopis *Illuminace* (časopis pro teorii, historii a estetiku filmu). O dva roky neskôr Jozef Cseres preložil do slovenčiny dve kapitoly z autorkinej najznámejšej knihy *Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art* [Nový kľúč vo filozofii: Štúdie o symbolike rozumu, rituálu a umenia] (1942), ktoré vydala Spoločnosť pre nekonvenčnú hudbu v Bratislave.

Predložená publikácia *Filozofické skice* (2026) je prvým úplným knižným prekladom S. K. Langerovej do slovenského jazyka a obsahuje súbor štúdií, prednášok a esejí, ktoré vyšli pod názvom *Philosophical Sketches* v roku 1962. Ešte pred knižným vydaním filozofických statí sa autorka predstavila odbornej verejnosti viacerými štúdiami a esejami. Prvou vedeckou syntézou filozofických východísk sa stala kniha *The Practice of Philosophy* [Praktické filozofovanie] (1930), po ktorej nasledovali *An Introduction to Symbolic Logic* [Úvod do symbolistickej logiky] (1937), *Problems of Art: Ten Philosophical Lectures* [Desať filozofických prednášok k problémom umenia] (1957) a *Reflections on Art: A Source Book of Writings by Artists, Critics, and Philosophers* [Úvahy o umení: Zborník textov umelcov, kritikov a filozofov] (1958). Svoju vedeckú tvorbu zavŕšila rozsiahlou trilógiou *Mind: An Essay on Human Feeling* [Myseľ: Esej o ľudskom cítení] (1967, 1971, 1982). Významným príspevkom Langerovej bol tiež prvý anglický preklad Ernsta Cassirera *Sprache und Mythos* [Jazyk a mýty] (pôv. nem. 1925), ktorý vyšiel v roku 1946.

Kniha *Filozofické skice* (1962) patrí do druhej fázy vedeckého výskumu S. K. Langerovej a definitívne sa ňou zaradila medzi významných predstaviteľov filozofie (symbolickej) mysle, ktorú neskôr zavŕšila trojzväzkovým dielom *Myseľ: Esej o ľudskom cítení*. Rok 1962 predstavuje v autorkinom živote aj kariérny zlom; opúšťa svoje jediné stále akademické miesto na Connecticut College a pod záštitou Nadácie Edwarda J. Kaufmanna odchádza na rodinný statok Old Lyme

v Connecticute, kde v ústraní pokračuje vo svojom filozofickom bádaní. Kniha *Filozofické skice* síce vo svojej dobe nedosiahla popularitu a čítanosť *Nového kľúča vo filozofii*, ktorou sa Langer uviedla do sveta akadémie v roku 1942, význam „skíc“ však spočíva v tom, že ukazujú zásadný tektonický zlom v ústredných témach autorky a odhaľujú, ktoré tézy sa stali nosnými v jej ďalšom diele.

Okrem prvej a štvrtej kapitoly mapujú všetky časti *Filozofických skíc* chronologický proces prehlbovania autorkinho filozofického myslenia v rokoch 1956 až 1961. Mnohé z nich sú prednášky spojené s rôznymi konferenciami a univerzitami vo svete, v ktorých dostávajú ucelenú podobu Langerovej ústredné témy jej predošlých bádaní, akými sú poslanie filozofie, logika symbolov a znakov, proces tvorby symbolu, jeho existencia v jazyku či rôznych druhoch umenia.

Langer svoju analytickú metódu vedie jednak vecne a v očakávaných príčinnodôsledkových rámcoch, pomáha si však početnými esejistickými prvkami, ktorými podnecuje k hlbšej explikácii vedeckých tém. Potrebu neustáleho filozofického re-definovania autorka dosahuje sokratovským duchom kladenia elementárnych otázok, ktoré kladie nielen v svojom mene, ale aj v mene adresáta svojich textov. Za prijímateľa si nevyberá iba profesionála, ale aj laika; svojho čitateľa vníma komplexne ako učenca i učiaceho sa. Z čias vysokoškolského štúdia na Radcliffe College si osvojila logickú perspektívu svojho tútora Henryho Mauricea Sheffera (1882 – 1964), ktorú začala uplatňovať hneď od začiatku v diele *Úvod do symbolistickej logiky* (1937) a ktorá nezanedbateľne preniká aj po štvrtstoročí do *Filozofických skíc* (1962) intenzívnou silou tzv. „shefferovskej“ skratky. I keď logická metóda amerického matematika nebola všeobecne veľmi známa, Langer jej intenzívnym využívaním typickej subsidiárnej súvzťažnosti a cyklickosti vzdáva hold.

S. K. Langer nenadväzuje iba na známych filozofov mysle, pri svojom výskume si pomáha aj ďalšími vednými odbormi: biológiou, fylogenetikou, neurológiou, ale tiež matematikou či kybernetikou. Kľúčovú problematiku symbolizmu podáva vo vzájomnom prepojení vied a v širších historických, antropologických, kulturologických a neurovedeckých súvislostiach.

Langerovej uvažovaním sa neprehliadnuteľne vinie wittgensteinovský motív analýzy jazyka, ktorý sa tu uplatňuje niekoľkonásobne. Prejavuje sa ako úsilie lingvisticky zachytiť často spochybňovanú možnosť filozoficky teoretizovať o umení, estetickom zážitku či o poslaní umenia v spoločnosti. Určujúcim nástrojom v rukách filozofky je bezprostredný dotyk s umením bez toho, aby sa narúšala jeho jedinečnosť či spochybnil nárok na jeho plné znenie. Vo výsledku Langer dokazuje, že umenie možno vedecky skúmať a definovať ho prostredníctvom

filozofie, a vo svojej filozofickej teórii umenia sa zameriava na (umelecký) symbol vo všetkých, nielen jeho diskurzívnych podobách.

V prvej kapitole *Proces čítania* sa autorka vracia k odvekej problematike dualizmu (nielen) mysle a tela či subjektívneho a objektívneho, ale aj vedomého a nevedomého. Novým chápaním procesu čítania Langer vytvára predpoklady pre analytickú predohru pri skúmaní konceptuálneho poňatia toho, čo sa ikonicky rozprestrie v bohatej palete filozofických úvah nasledujúcich kapitol. Podobne ako „arché“, ktoré kládlo základ európskej tradície filozofovania, Langer upevňuje svoju pozíciu filozofky „čítaním“, ktoré je zapísané a používané ako slovesné podstatné meno. Zásadná procesualnosť slova je dôvodom, prečo pri preklade uprednostňujeme výraz *čítanie* pred možnou substantívnou alternatívou – *cit*/city, resp. *pocit*/pocity.

Rovnako pokračuje aj v druhej kapitole *Úvahy o pôvode reči a jej komunikačnej funkcii* venovanej otázkam reči, jej zrodu a komunikačnej funkcii. Ako lepšie pochopiť charakteristicky ľudskú schopnosť verbalizovať než logickým dôvodením jej bio-antropologických základov? Na rozdiel od svojich súčasníkov sa Langer stavia pri obhajobe odpovede na túto otázku opakovane do pozície symbolistickej filozofky. Prvopočiatkom i ukončením evolučného reťazca *anthrôpos* je pre ňu naša dispozícia vizualizácie. Takýmto spôsobom vytyčuje ľudstvu, obdarenému na rozdiel od iných živočíšnych druhov touto schopnosťou, zadanie, či priam povinnosť komunikácie a seba-reflexie, ako aj úlohu byť tvorcami svojho „sveta“. My sami, ako poukazuje, si symbolmi hľadáme vzájomnosť ciest poznania a robíme to – ako to rozvíja v nasledujúcich kapitolách – špecifickým spôsobom, umením.

V tretej kapitole *O novej definícii pojmu „symbol“* autorka prehodnocuje pojem symbol, opierajúc sa o cassirerovské východiská pri poskytovaní formy „sveta“ schopnosťou človeka vyjadrovať sa v symboloch. Podľa autorky symboly nie sú len znaky odkazujúce na konkrétne veci, ale tiež prostriedky na sprostredkovanie významu. Rozlišuje medzi signálmi, ktoré vyvolávajú priamu reakciu, a symbolmi, ktoré umožňujú myslenie, predstavivosť a chápanie abstraktných vzťahov. Zdôrazňuje, že ľudská myseľ funguje symbolicky, pričom jazyk je len jedným z mnohých symbolických systémov. Navrhuje širšiu definíciu symbolu, ktorá zahŕňa aj umenie a iné formy vyjadrenia ako možné nositeľa významu.

Vo štvrtjej kapitole *Emócia a abstrakcia* sa rozvíja pohľad na súvzťažnosť čítania a procesu abstrahovania, ktorého podstatou je, že aj pri emóciách je identifikovateľná štruktúra, ktorú možno symbolicky vyjadriť. Langer je presvedčená, že umenie funguje ako forma abstrakcie, ktorá tieto emocionálne

štruktúry zachytáva a sprístupňuje bez potreby slov. Zdôrazňuje rozdiel medzi diskurzívnymi symbolmi, napríklad jazykom, a prezentačnými symbolmi, akými sú hudba či výtvarné umenie, ktoré lepšie vyjadrujú komplexnosť citov. Celkovo ukazuje, že abstrakcia v umení nie je odtrhnutá od reality, ale stáva sa kľúčovým prostriedkom na pochopenie ľudskej skúsenosti.

V piatej kapitole *Kultúrne poslanie umenia* je priblížené spektrum evolucionisticky založeného uvažovania o vývine mentálnych schopností človeka. Podľa Langerovej je abstraktný proces vytvárania symbolu ľudskou myslou, ktorý predstavuje jedinečnú črtu hominidov, tým, čo prepája často zaznávanú polaritu emocionality a racionality. Umenie je jedinečný druh symbolického vyjadrenia, ktoré sprostredkúva skôr formy cítenia ako doslovné myšlienky. Na rozdiel od jazyka či vedy využíva umenie „prezentačné symboly“, aby znázornilo štruktúru a priebeh emocionálneho zážitku. Umenie usporadúva pocity do zmysluplných vzorcov, čo nám umožňuje pochopiť emócie hlbšie a ucelenejšie a vďaka tomu sa stáva dôležitým zdrojom poznania o vnútornom živote človeka. Langer zdôrazňuje, že umenie je pre kultúru nevyhnutné, pretože pomáha spoločnostiam vyjadriť a zdieľať zážitky, ktoré sa nedajú vyjadriť slovami. Umenie v konečnom dôsledku vytvára štruktúrované „virtuálne svety“, ktoré modelujú realitu a rozširujú naše chápanie ľudskej skúsenosti.

Podobným spôsobom usmerňuje autorka aj svoju filozofickú analýzu paradoxu „kultúry“ a „civilizácie“ v šiestej kapitole *Vedecká civilizácia a kultúrna kríza*. Vysvetlením ich spoločného konceptuálneho podkladu vychádzajúceho z „cítenia“ doznieva Langerovej opakovaný kritický postoj voči vtedajšiemu stavu spoločnosti a „sveta“. Autorka v tejto súvislosti viac inšpiruje, než nabáda, skôr len kriticky otvára, než upriamuje pozornosť k nevyhnutnosti zvoliť si medzi cestou definitívneho nachádzania a nepretržitého hľadania. V závere kapitoly sa preto vyjadruje nádej, že budúce generácie uveria v silu vlastných transformačných schopností a správnym vedeckým uchopením dokážu zmeniť aj tie koncepty (mysle, predstavivosti či umenia), ktoré v čase vydania *Filozofických skíc* ešte nedosiahli plnosť svojho potenciálu.

V názve siedmej kapitoly *Človek a zviera: Mesto a úľ* sa Langer inšpirovala alegorickou poviedkou Rudyarda Kiplinga *Včelí úľ*, aby poukázala na zásadný rozdiel v spôsobe organizácie života človeka a zvierat. Zatiaľ čo zvieratá fungujú na základe inštinktov a signálov (ako v úli či mravenisku), človek vytvára kultúru prostredníctvom symbolického myslenia. Mesto predstavuje dynamický, symbolicky organizovaný priestor, ktorý sa na rozdiel od pevne daných štruktúr

zvieracích spoločenstiev neustále mení podľa významov a ideí. V závere zdôrazňuje, že schopnosť používať symboly je kľúčovým znakom ľudskosti a základom civilizácie. I keď sú obidve formy organizácie súčasťou prírody, jestvuje zásadný rozdiel medzi diskurzívnym a nediskurzívnym pólom konvergentného symbolu, umožňujúceho ľudstvu myslieť. Ústredná metafora včelieho spoločenstva pripomína, že ak si zamieňame význam, ktorý nám umožňuje *cítenie* prostredníctvom symbolov, za niečo mechanické, strácame predovšetkým seba.

Stav, ktorý ľudstvo dosiahlo mentálnou silou symbolizácie, približuje Langer v ôsmej kapitole, nazvanej *Najvyššia jednotka*. Vývinový princíp integrácie nižších jednotiek vytvorením novej funkcionality celku, teda organizmu, považuje autorka za smerodajný atribút princípu fungovania vzťahu jednotlivca a spoločnosti. Autorka skúma, ako vzniká význam prostredníctvom procesu *individualizácie*, v ktorom sa prvky skúsenosti menia na samostatné symbolické jednotky. Tvrdí, že jedinec nie je daný ako izolovaná entita, ale formuje sa prostredníctvom diferenciácie v rámci širšieho symbolického a skúsenostného poľa. Individualizácia umožňuje, aby bola osoba alebo prvok uznaný ako zmysluplná jednotka, táto identita však nikdy nenadobúda úplnú nezávislosť. Langer kladie dôraz na *zapojenie*, čo znamená, že každý jedinec je ukotvený v sieti vzťahov, ktoré mu dodávajú význam. Úloha a význam jednotlivca sa vynárajú iba účasťou na týchto širších štruktúrach symbolov a interakcií. Človeka a spoločnosť určuje dynamická rovnováha medzi stávaním sa odlišným (individualizácia) a zotrvávaním v prepojení (zapojenie).

Rastúce centrum poznania – posledná kapitola knihy – zahŕňa celú mentalitu ľudského rodu, ktorej formotvornými časťami sú jazyk, abstraktné premýšľanie, logická intuícia, konceptualizácia prežívania a, samozrejme, „vše-obsiahly“ symbol. Našu realitu rámcuje evolučná schopnosť symbolizácie, ktorá poskytuje ľudskému „svetu“ i „prírode“ jednotu. Nový vek sa tak podľa autorky rodí vytváraním nových symbolických konštruktov, ktoré si vyžadujú filozofické definovanie nových konceptov. Poznanie je dynamický a neustále sa rozvíjajúci proces, nie uzavretý súbor faktov. Nové poznatky nevznikajú izolovane, ale rozširujú a pretvárajú už existujúce jadro vedomostí. Zdôrazňuje úlohu symbolických systémov, ktoré umožňujú organizovať a interpretovať skúsenosť. Poukazuje na to, že rozvoj poznania zahŕňa nielen vedecké objavy, ale aj zmeny v spôsobe myslenia a chápania sveta. Centrum poznania sa podľa Langerovej neustále posúva a rastie spolu s tým, ako ľudia vytvárajú nové významy. Ako v závere sumarizuje, proces poznávania je otvorený, tvorivý a nikdy sa definitívne nekončí.

Zbierka esejí a prednášok *Filozofické skice* je často považovaná aj za vhodný úvod do Langerovej filozofie, nielen vďaka väčšiemu tematickému záberu, ale tiež vďaka štýlu, ktorý robí knihu prístupnejšiu širšiemu okruhu čitateľov. Prezentuje sa ako intelektuálne laboratórium myšlienok a sprístupňuje podrobný pohľad na autorkine postupné kroky uvažovania a hľadania dôkazov. Výhodou rôznorodosti náčrtov Langerovej filozofických „skíc“ je, že z viacerých strán ukazuje dôležitosť a využiteľnosť symbolov v jazyku, filozofii a logike (ako diskurzívnych symbolov), ako aj prirodzenosť symbolického myslenia v prežívaní a umení. Určujúcim východiskom sa stáva *cítanie*, ktoré je doménou nielen zážitkovej sféry, ale má podstatnú úlohu aj v kognitívnej a vedeckej oblasti; podľa Langerovej je to základný spôsob, akým človek symbolizuje skúsenosť. Autorka zdôrazňuje, že ľudské vedomie má okrem racionálnej aj svoju štruktúru „citového života“, ktoré predchádza konceptualizácii. Cítanie chápe ako štruktúrovaný a zmysluplný aspekt ľudskej skúsenosti a odmieta jeho iracionálnu povahu, argumentujúc, že prispieva k procesu poznávania ako jeho plnohodnotná súčasť. Na skúmanie cítania a jeho symbolických vyjadrení sa ako najvhodnejšie hodí umenie, pretože jeho prezentačné symboly dovoľujú pochopiť zložité vzorce vnútorného života, ktoré nemožno úplne vyjadriť slovami. Od svojho vydania *Filozofické skice* prispievajú k rozvoju estetiky a filozofie mysle, najmä v oblasti symbolického a neverbálneho poznania a mnohé Langerovej inšpirácie ostávajú v platnosti aj dnes.